

Sosyal Bilimler Dergisi

Journal of Social Sciences

ISSN 2564-6583 | e-ISSN 2602-229X |

ARAŞTIRMA MAKALESİ

RESEARCH ARTICLE

1921'DE SEYYAR JANDARMA MÜFREZELERİNİN İLGASI MESELESİ

The Issue of Abolishment of the Mobile Gendarmerie Platoon in 1921

İsmet TÜRKMEN^{1*} • Betül TEKİNSOY²

¹ Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü, Tokat, Türkiye.

² Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat, Türkiye.

Geliş Tarihi/Received Date: 27.09.2020

Kabul Tarihi/Accepted Date: 22.10.2020

ÖZ

Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde teşkil olunan İcra Vekilleri Heyeti'nin ilk girişimi, Milli Mücadele'nin ilk yılında Anadolu'da idarî ve siyasî otoritenin pekiştirilmesi, güvenlik tedbirlerinin etkin bir surette ele alınmasına yönelik olmuştur. Bu dönemde Dâhiliye Vekâleti uhdesinde görev üstlenen Jandarma Teşkilatı, Meclis'in önceliği olmuş, bu doğrultuda nitelikli komutan ve rütbeli personelden yoksun durumda bulunan Jandarma Teşkilatı'nın tekrar "ıslah ve tevsiki" bir zorunluluk halini almıştır. Bu duruma çözüm arayan Meclis Hükümeti tarafından "Seyyar Jandarma Müfrezeleri Teşkili Hakkında Kanun Layihası" Meclis gündemine alınmıştır. Meclis'te 7 Haziran 1920 tarihli 5 sayılı "Piyade, Süvari Sınıfından Mürekkep Olmak Üzere Jandarma Müfrezeleri Teşkili Hakkındaki Kanun" kabul edilmiştir. Kanunun uygulamaya geçirildiği sırada, seyyar jandarma birliklerinin askerî otoritenin elinde olması durumu, beklendiği gibi idarî ve siyasî alanda sıkıntılar da yaşatmıştır. Yeni kurulan Seyyar Jandarma Teşkilatı, Milli Müdafaa Vekâleti emrinde olmasına karşın, ayrıca Dâhiliye Vekâleti emrinde de mutat jandarma birlikleri bulunmaktaydı. Meclis görüşmeleri sonrasında Bolu Mebusu Yusuf İzzet Paşa ve beraberindeki mebusların verdiği kanun teklifi, kırsal güvenlik işlerinin Dâhiliye Vekâleti'ne bağlı jandarmaya verilmesine dair düzenlemenin yapılmasıyla neticelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Jandarma, TBMM, Güvenlik.

ABSTRACT

The first initiative of the Government of the National Assembly of the Grand National Assembly, the first year of the National Struggle, the consolidation of administrative and political authority in Anatolia, aimed at the effective handling of security measures. During this period, the Gendarmerie was the priority of the Assembly. In this respect, the Gendarmerie Organization, which is deprived of qualified commander and ranking personnel, has become a necessity again. The Parliamentary Government, seeking a solution to this situation, "The Law on the Establishment of Mobile Gendarmerie Detachments" was received. Number of 5 "Infantry, Cavalry Class, Gendarmerie Platoon Formation of Gendarmerie Plates" and was adopted on June 7, 1920. When the law was put into practice, the fact that the mobile gendarmerie units were in the hands of the military authority had experienced difficulties in the administrative and political spheres as expected. The newly established mobile gendarmerie organization, although under the command of the National Defense Act. in addition, there were regular gendarmerie units under the Ministry of Internal Affairs. Following the parliamentary meetings, the proposal of Bolu Mufti Yusuf İzzet Pasha and his accompanying deputies resulted in the regulation of the issuance of the rural security works to the gendarmerie attached to the Ministry of Interior.

Keywords: Gendarmerie, Turkish Grand National Assembly, Security.

Please cite this paper as follows/Atf için:

Türkmen, İ., Tekinsoy, B. (2020). 1921'de Seyyar Jandarma Müfrezelerinin İlgası Meselesi. *Alinteri Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2): 125-135.

* Sorumlu yazar/Corresponding author
E-mail: iturkmentug@gmail.com (İ. Türkmen)

GİRİŞ

Türk devlet teşkilatına jandarma adı tarihte ilk defa, 15 Nisan 1880’de kabul edilen nizamname ile girmiştir. Jandarma birlikleri 21 Temmuz 1914 tarihinde sabit ve seyyar jandarma olarak iki kısma ayrılmış, Birinci Dünya Savaşı yıllarında çeşitli görevler için farklı birlikler şeklinde teşkilatlandırılmıştır (Işık, 1999: 9). Mondros Mütarekesi, bütün Osmanlı askerî kuvvetinin terhisini emrettiğinden, çaresizlik içinde bulunan Osmanlı Genelkurmayı, elinde jandarma adı altında silahlı bir güç bulundurma çabası içine girmiştir. Buna karşı İtilaf Devletleri mümessilleri mevcut jandarmayı ya tamamen tasfiye etmek ya da kendi denetimleri altına almak istemişlerdi (Türk İstiklal Harbi, Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı, C.I: 14-15). Sevr Antlaşması hükümleri de bu niyetlerini açıkça ortaya koymuştur. Bütün umudunu jandarmaya bağlamış olan hükümet, 15 Mart 1919 tarihli kararname ile jandarmayı Dâhiliye Nezareti’ne bağlamıştır.

YÖNTEM

TBMM’nin 23 Nisan 1920’de açılmasından sonra kurulan BMM Hükümeti, iç güvenliği sağlayabilmek için Milli Savunma Bakanlığı bünyesinde Umum Jandarma Kumandanlığını kurmuştur (Umum Jandarma Kumandanlığı, Jandarmaya Müteallik Kavânin ve Nizâmât ve Mukarrerat, Üçüncü Kitap, 1335; Umum Jandarma Kumandanlığı, Jandarmaya Müteallik Kavânin ve Nizâmât ve Mukarrerat, Birinci Kitap, 1335; Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi, C. I, 2002; Jandarma Karakollarının Devriye ve Muhabere Hizmetleri Hakkında Talimat, 1335.). Böylece aynı anda biri İstanbul Hükümeti, diğeri TBMM Hükümeti emrinde iki Umum Jandarma Komutanlığı bulunuyordu. TBMM İcra Vekilleri Heyeti, 26 Mayıs 1920’de Milli Müdafaa Vekâleti ‘ne bağlı olmak üzere süvari ve piyadeden oluşan Seyyar Jandarma Müfrezelerini kurmuştur. İç asayiş tek elden idare etmek isteyen TBMM Hükümeti, 12 Aralık 1920 tarihinde Umum Jandarma Kumandanlığı ile Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’ni birleştirerek, Dâhiliye Vekâleti’ne bağlı bir İnzibat Umum Müdürlüğü’nü kurmuştur (Başa, 2013: 343-344). Müdafaa-i Milliye Vekâleti tarafından hazırlanarak 26 Mayıs 1336 tarihinde Meclis gündemine sunulan Seyyar Jandarma Müfrezeleri’nin kurulmasına dair kanun tasarısı, Heyet-i Vekile tarafından 7 Haziran 1336 tarihinde ittifakla kabul edilmiştir.

TBMM’DE JANDARMAYA YÖNELİK DÜZENLEMELER VE SEYYAR JANDARMA MÜFREZELERİNİN KURULMASI

Meclis’in ele aldığı teşkilatlanmalar arasında Dahiliye Vekaleti’ne bağlı olarak görev yapan Jandarma Teşkilatı gelmektedir. 1914 yılında geçici bir Jandarma Kanunu yürürlüğe konulmuş; jandarmanın mülkî makamlarla ilişkilerindeki boşlukları tamamlamak üzere de 1917 yılında yeni bir düzenleme yapılmıştır. Jandarma Umum Kumandanlığı son olarak, Damat Ferit Hükümeti’nin elinde kuvvetli bir icra organı bulundurmak amacıyla 16 Mart 1919 tarihinde çıkarılan “Jandarmanın Dahiliye Vekaletine Raptı Hakkında Nizamname” ile her bakımdan Dahiliye Nezareti’ne bağlanmıştır (Başa, 2013: 344). Bu dönemde, Jandarma Umum Kumandanlığı beş şube halinde teşkilatlanmıştır. (Tekâüt Sandığı Duyun Şubesi; Emniyet Asayiş Şubesi, Levazım ve Harbiye Şubesi; Talim ve Terbiye Şubesi ile Sevk Memurluğu) Ancak

Birinci Dünya Savaşı ve onu takip eden Millî Mücadele, Umum Jandarma Kumandanlığının kadrolarını alt üst etmiş ve teşkilatı personel yönünden bir çıkmaza sürüklemiştir (Türkmen, 2001: 82). Bu yüzden nitelikli komutan ve rütbeli personelden yoksun durumda bulunan Jandarma Teşkilatı'nın yeniden "ıslah ve tevsiki" bir zorunluluk halini almıştır (Yalçın, 1990: 67-69). Fakat içinde bulunulan durum, jandarmanın topyekûn düzenlenmesi için uygun değildi. Diğer yandan, dönem şartları gereği ülke savunmasının sağlanması ile genel asayiş düzeninin kurulması birlikte düşünölmek zorundadır. Bu duruma çareler arayan TBMM Hükümeti tarafından 2 Haziran 1920 tarihinde "Seyyar Jandarma Müfrezeleri Teşkilî Hakkında Kanun Layihası" Meclis'e sunulmuştur (Akın, 2001: 102-103). Bazı mebusların karşı çıkmalarına rağmen tasarının, Meclis Başkan Vekili Celalettin Arif Bey'in uygun görmesiyle Dahiliye Encümeni yerine Müdafaa-ı Milliye Encümeni'ne gönderilmesi kararlaştırılmıştır (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 1, (2 Haziran 1920): 39-40). Kanun tasarısı ile esas olarak, "Müdafaa-ı memleketin temini ve asayişini umuminin layıkıyla tesisi için Müdafaa-ı Milliye İcra Vekaletine merbut olmak üzere seyyar jandarma müfrezelerinin teşkil edilmesi" öngörülmüştür (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 2, (2 Haziran 1920): 99). Mevcut jandarma yanında ayrı bir Seyyar Jandarma Kıtaatının kurulmak istenmesine ilişkin olarak Erkân-ı Harbiye-i Umumiye Reisi İsmet Bey'in 7 Haziran 1920 günü Meclis'te yaptığı açıklamalar oldukça aydınlatıcıdır:

"Efendiler size takdim ettiğimiz bu layiha ile seyyar jandarma müfrezeleri hakkındaki kanuna temas etmiş oluyoruz. Memleketin asayişinin, her türlü tesisatın her türlü terekkiyatın esası olduğunu size izah etmeye lüzum yoktur. Yalnız asayişini tesis etmek için bugün elimizdeki vesaite ilâve edilecek bir vasıta, vardır. Bu, seyyar jandarma müfrezeleridir ki onun lüzumunu arz etmek isterim. Jandarma vezaiî tahliyesini ifa etmek için jandarma teşkilâtımız vardır. Fakat bu jandarma teşkilâtının adetçe ve kıymetçe muhtacı ıslah olduğunu bilirsiniz. Şimdiye kadar teamül olan usul, asayişte büyük mikyasta tedibata lüzum görülürse kıtaatı askerîyeden doğrudan doğruya istiane ve istifade etmektir. Kıtaatı askerîyeye asayiş nokta-i nazarından yaptırmak istediğimiz vezaiî ciddi bir teşkilâta malik seyyar jandarma kıtaatına yaptırmak istiyoruz. Asayiş için, memlekette esaslı bir asayiş husule getirmek için bizim kanaatimiz; dağlarda ikamet mümkün olmadığını, eşkiyayı senelerce takip etmeyi ispat etmek mecburiyetindeyiz. Bir defa şehir haricinde asayişini muhtel olmayacağına herkes kanaat ettikten sonra asayişin elimizde bulunması ve jandarma, polis gibi tabîi vesaitin ifayı vazife etmesi için esaslı bir mesnet elde etmiş olacağına bunu, seyyar jandarmayı, diğer jandarmalardan farklı olan takip kıtaatı telâkki buyurmalısınız. Bunun içindir ki seyyar jandarmayı dahiliyeye, vezaiî zabıta ve adliye ile iştigal eden daireye raptetmeyip doğrudan doğruya Müdafaa-i Milliye emrine aldık. Çünkü şehir haricinde az veya çok toplanacak ve kanundan kurtulmak için her vasıtaya tevessül etmeyi itiyat etmiş adamlara karşı takipte, bilhassa bidayet için, fenne ihtiyaç vardır. Onun için doğrudan doğruya kavaidi askerîyeye tabi olsunlar, doğrudan doğruya kavaidi askerîyeye tevfikân vazife görsünler. Bundan maada esaslı bir şey var ki orduyu biz yalnız düşman için kullanmak istiyoruz. Bu esbap ve ayrıca seyyar jandarma, müfrezeleri namı altında teşkilat yapacağız. Bunları fenni bir surette teşkil ve teçhiz edeceğiz ve bunlar vazifeleri esnasında ahali ile mümkün mertebe az temas edecektir ve

parça parça bir iki, beş on sevk etmeyeceğiz, toplu kıtaat halinde ve zabıt kumandasında sevk edeceğiz. Bu suretle hem müdafaa-i memleket için, düşmana, karşı kullanmak için memleketimizin silah altına gönderdiği efradı yormamış olacağız, hem de dâhili asayiş-i ihlal etmek isteyenlere karşı kuvvetli bir mesnet elde edeceğiz. Bir defa şehir haricinde ve dağlarda her türlü asayiş-i temin ettikten sonra şehirlerin her türlü vezaiifini zabıta mükemmel bir süratte görür. Asayiş kıtaatının esaslı bir surette olmasını ve memleketin hayatı addettiğimiz asayiş-i temin için esaslı bir teşkilat olarak seyyar jandarma müfrezeleri ihdasını kabul ettiğimizi arz etmek istiyorum. Bunu teklif ediyorum, kabul buyurunuz.” (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 2, (2 Haziran 1920): 100-101).

Tartışmaların uzaması ve kendisine sorular yöneltmesi üzerine tekrar söz alan İsmet Bey, yeni kurulacak teşkilatın yerleri ve mülkiye memurlarıyla olan ilişkisine da açıklık getirmiştir:

“Şimdi memlekette bir defa teşkilâta başlamak ve ihtiyaca göre hizmetleri nispetinde teşkilâtı birleştirmek istiyoruz. Bugün için düşündüğümüz memleket ortasında iki merkezde teşkilâta başlamaktır. Birisi Ankara’da ve birisi de Sivas’ta. Burada bir tuta ve müfreze teşkil edeceğiz: Piyade ve süvari Sivas’ta müfreze teşkil edeceğiz. Bunlar bittabi bir merkeze merbut olacak değildir. Bunlar bizim ümit ettiğimiz gibi asayiş için devamlı bir mesnet ve kuvvet olursa diğer yerlerde de yapacağız. Evvelâ istediğimiz ve bulduğumuz tedbirler asayiş içindir ve tecrübesini bilfiil arz etmek, ondan sonra ihtiyaca göre muhtelif yerlerde yapacağız. Ankara’da Sivas’ta yapmakla beraber muhtelif mevaki, ihtiyaca göre elbette göndereceğiz... Memurin mülkiye daire memuriyetlerindeki asayişten mesuldürler. Bu teklifi esasi nasıl olacaktır? Şimdiki jandarmanın vazifesiyle yeni teşkil edilecek müfrezenin vazifeleri ne olacaktır?

İki muhtelif heyetin vücudunda mahzur olmaz mı? Evet yeni jandarma teşkil ediyoruz. Memurini mülkiye asayişten mesuldür. Bunun karışmasına mahal veren jandarma ismidir. Bugün bu mevcuttur; kıtaatı askerîye asayiş için hizmet ve jandarmaya muavenet etmektedirler. Kıtaatı askerîyenin mevcudiyetiyle Müdafaa-i - Milliyenin emrinde seyyar jandarmanın mevcudiyeti hakkında bu mülâhaza nokta-i nazarından fark yoktur. Yine asayiş için onlar mesuldür. Yine asayiş için jandarma ve polis, bütün vezaiif zabıta ve adliyeden mesuldür. Ne vakit memlekette rüesayı memurin doğrudan doğruya kıtaatı askerîye sevk etmek ihtiyacını hissederlerse o zaman asker sevk etmeyecekler ve bu teşkil edilecek kuvveti sevk edeceklerdir. ...Bu itibarla asayiş için takip kuvveti olarak asker yerine bunu kullanmak keyfiyetini teemmül buyurursanız ve esas olarak bunu kabul ederseniz, bu iltibasa mahal olmadığını görürsünüz.” (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 2, (2 Haziran 1920): 102).

Kanun tasarısına yönelik olarak yapılan müzakereler, memleketin genel asayiş durumu ile dönemin Jandarma Teşkilatı’nın görünümü hakkında önemli bilgiler sunmaktadır (Başa, 2013). Meclis’te özellikle, mülkiye idareye bağlı jandarma ile yeni kurulan seyyar jandarmanın yetki ve görev açısından karıştırılabileceği konusu gündeme getirilmiş (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 2, (2 Haziran 1920): 108) ve yapılan görüşmelerden sonra da 7 Haziran 1920 tarihli ve 5 sayılı “Piyade, Süvari Sınıfından Mürekkep Olmak Üzere Jandarma Müfrezeleri Teşkili

Hakkındaki Kanun” kabul edilmiştir (Goloğlu, 2010: 187). Bu kanun ile temel olarak, ülke savunmasının sağlanması ve genel düzenin gereği gibi kurulması için Milli Müdafaa Vekaleti’ne bağlı olarak piyade ve süvari sınıfından oluşan “Seyyar Jandarma Müfrezeleri” kurulması kararlaştırılıyordu (Güneş, 1983: 207-210).

Kabul edilen Seyyar Jandarma Müfrezelerinin Teşkili Hakkında Kanun Layihası şöyleydi:

1- Müdafaa-i memleketin temini ve asayiş-i umumiyenin layıkıyla tesisi için Müdafaa-i Milliye Vekâleti’ne merbut olmak üzere seyyar jandarma müfrezeleri teşkil edilecektir.

Denilerek oluşturulan jandarma müfrezelerinin amacı ortaya konulmuştur.

2- Süvari ve piyadeden mürekkep olacak bu müfrezelerin iâşe, elbise, teçhizat ve teslihi hükümet tarafından temin edilecek. Süvariler hayvanlarını kendileri tedarik etmeye mecburdur. Maaşları ber-vech-i ati olacaktır:

a- Piyade efradına şehri sekiz yüz kuruş,

b- Süvari efradına şehriye bin kuruş verilecektir.

c- Şehriye alacakları maaştan gayrı eşkıya takibindeki hizmet-i fevkaladesi görülenlere hizmetinin derecesine göre ayrıca nakdi mükâfat dahi verilecektir.

Süvari ve piyadeden oluşacağı ve bu müfrezelerin ihtiyaçlarının hükümet tarafından sağlanacağı hüküm altına alınmıştır.

3- Seyyar jandarma efradı emsali silâh altında bulunmayan mükellefiyet erbabından bir sene müddetle gönüllü sureti ile tedarik olunur. Bir seneden evvel vazifeyi terk edemezler, yeni sene için tecdit edilmek hakkına haiz olacaklardır.

Muvazzaf askerlik hizmeti dışında kalan ve askerliğini daha önce yapmış olan gönüllülerden oluşacağını, bunlarında maaş karşılığı ve bir yıl süreyle görevlendirileceklerini hüküm altına alıyordu. Meclis’te yapılan müzakerelerden anlaşılacağı üzere bu uygulama bir nevi “sözleşmeli paralı askerlik” anlamına gelmekteydi.

4- Süvari efradı hayvanlarını kendileri tedarik edeceklerinden müsademe veya askerî harekât esnasında telef veya sakat olur ise taraf-ı miriden muadili bir hayvan veyahut iâşe ita kılınacaktır.

5- İşbu efrat ve eytam olbabdaki kanundan istifade edecektir.

6- Bir senelik hizmetleri askerlik mükellefiyetinden iki sene olarak hesaplanacaktır.

7- Onbaşılara efrat maaşından fazla olarak yüz, çavuşlara iki yüz, baş çavuşlara üç yüz kuruş verilecektir.

8- Müfreme zabitanı jandarma zabitanı gibi tahsisat alacaktır. Merkezlerinden uzaklarda seyyar buldukları müddetçe iâşelerine medar olmak üzere ayrıca kırk kuruş yevmiye verilecektir

9- Tarih-i neşrinden itibaren muteber olan iş bu kanunun icrasına Müdafaa-i Milliye ve Maliye vekâletleri memurdur.

Bu önemli kanun ile temel olarak; “ülke savunmasının sağlanması ve genel düzenin gereği gibi kurulması için Milli Müdafaa Vekaletine bağlı olarak piyade ve süvari sınıfından oluşan Seyyar Jandarma Müfrezeleri kurulması kararlaştırılıyordu.” Heyet-i Vekile tarafından ittifakla kabul edilen Seyyar Jandarma Müfrezelerinde bulunacak olan her bir piyade bölüğü 120 neferden oluşacak ve mümkünse her bölükte 2 hafif makineli tüfek ve her bir piyade taburunda 3 bölük yer alacak, dördüncü bölük olarak da iki ağır makineli tüfek bulunacaktır. Seyyar jandarma müfrezelerinde yer alacak her bir piyade müfrezesi, 3 taburlu ve bir cebel topu takımından teşkil edilmiştir. Seyyar jandarma müfrezelerinde bulunacak olan her bir süvari bölümünde 120 atlı asker ve 2 hafif makineli tüfek bulunması planlanmıştır (Karal, 1964: 202). Her bir süvari müfrezesi, üç süvari bölümü ile iki ağır makineli tüfekten teşkil olunmuştur. Kurulmasına karar verilen Seyyar Jandarma Müfrezelerinin ilk olarak Ankara ve Sivas’ta uygulanmasına karar verilmiş ve iki vilayette de birer piyade ve birer süvari müfrezesi teşkil olunması emri, XX. ve III. kolordulara gönderilmiştir.

Seyyar Jandarma Müfrezelerinde, talim ve terbiyenin yanı sıra sıkı bir disiplinin olacağı, efradın daima seferberlik ahkâmı dâhilinde bulundurulacağı ifade ediliyordu. Seyyar jandarma müfrezelerinin kuruluşuna dair kanunda, müfrezelerde bulunacak efradın seçiminde dikkat edilecek hususlarda yer almıştır. Seyyar Jandarma Müfrezelerinin kurulmasından sonra eşkıyalık olaylarının önlenmesi ve güvenliğin sağlanması hususunda önemli gelişmeler de kaydedilebilmiştir. Ayrıca Seyyar Jandarma Müfrezelerinin Kuva-yı Milliye’den düzenli orduya geçişte de önemli katkıları olmuştur (Başa, 2013: 344-345).

TBMM Hükümeti döneminde Türk jandarması, 21 Ağustos 1920 tarihi itibarıyla, Umum Jandarma Komutanlığı’na bağlı sekiz bölge müfettişliğinden oluşturulmuştur. Umum Kumandanlığa bağlı bölge müfettişlikleri: İstanbul, İzmir, Ankara, Konya, Sivas, Adana, Trabzon ve Bitlis’te oluşturulmuştur. Bu süreçte 21 Ağustos 1920 tarihi itibarıyla bölge müfettişlikleri kadrosunda bulunan jandarmanın toplam kadro mevcudu 23.770’e ulaşmıştır. İç asayiş kuvvetlerini tek elden idare etmek isteyen TBMM, 12 Aralık 1920 tarihinde Umum Jandarma Kumandanlığı ile Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’ni birleştirmeye karar vermiştir. Kararda Umum Jandarma Kumandanlığı ile Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti’nin Dâhiliye Vekâleti’ne bağlı olarak kurulacak İnzibat Umum Müdürlüğü çatısı altında birleştirilmesi uygun görülmüştür. Kurulacak olan İnzibat Umum Müdürlüğü’nün görev alanının tespiti Dâhiliye Nezareti ve TBMM’nin takdirine bırakılmıştır. Müdürlük emrinde asayişini temin için bulunacak inzibat görevlileri, polis ve jandarma olarak iki kısma ayrılmıştır. Müdüriyet uhdesinde bulunan polis ve jandarmanın talim ve terbiyesi İnzibat Umum Müdürlüğü’ne verilmiştir (Başa, 2013: 345).

12 Aralık 1920 tarihli kanunda, “Jandarmanın Muhiti Merbutiyetine Dair” olan 13 Ekim 1920 ve 15 Mart 1919 tarihli kanunun “ahkâmı mahfuz” tutulmuştur. Yapılan yeni düzenleme çerçevesinde ihtiyaç duyulan ödeneğin, Emniyet-i Umumiye Bütçesinden, İnzibat-ı Umumiye Müdüriyeti bütçesine nakil olunacağı beyan edilmiştir. Yayınlandığı tarihten itibaren geçerli olan kanunun icrası, Vekiller Heyeti’nin sorumluluğuna verilmiştir.

Seyyar Jandarma Müfrezelerinin Kaldırılmasına Giden Süreç

Yukarıda işaret edilen kanun uygulamaya geçirildiğinde, Seyyar Jandarma Birliklerinin askerî otoritenin elinde olması, beklendiği gibi idarî ve siyasî alanda birtakım sıkıntılar yaratmıştır. 12 Aralık 1920 tarihli kanunla, Umum Jandarma Kumandanlığı ve Emniyet-i Umumiye Müdüriyeti'nin, İnzibat Umum Müdürlüğü çatısı altında birleştirilmesi ile iç asayişin sağlanması hususunda önemli bir adım atılmıştır. Kurulmuş olan bu yeni teşkilat memleketin müdafaası ve asayişin tesisi için teşkil edilen Seyyar Jandarma Müfrezeleri'nin kaldırılmasını gündeme getirmiştir. Bu bağlamda Meclis'teki tartışmalara da yansıdığı üzere yeni kurulan Seyyar Jandarma Teşkilatı, Milli Müdafaa Vekaleti emrinde olmasına karşın; ayrıca Dahiliye Vekaleti emrinde de mutat jandarma birlikleri bulunmaktaydı. Duruma ilişkin Yusuf İzzet Paşa ve arkadaşlarının verdiği kanun teklifi özetle şu ifadeleri içermekteydi:

“*Riyaseti Celile*’ye

Mukaddema asayışı dahilinin temini zaruretiyle teşkil olunan süvari ve piyade seyyar jandarma kıtaatına lehülamd ordumuzun gerek cephelede ve gerek dahilde her nevi icaba vefa edecek mertebede kesbi kuvvet eylemiş olması hasebiyle lüzum kalmamış ve fazla masarîf ihtiyarına siai mâliye gayri müsait bulunmuş olduğundan ordu için lüzumu kalmayan bu teşkilâtın 1337 senesi bütçesine ademi ithaline Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa Hazretlerinin de inzimamı muvafakatiyle Muvazene-i Maliye Encümeni ye Müdafaa-i Milliye Komisyonunca karar verilmiştir. Sene-i cedide Mart’ı hululünden mukaddem kıtaatı mezkûrenin terhisleri hakkındaki icabı halin şimdiden ifası için zirde mâruz maddei münferidei kanuniyenin müstacelen kabulünü Heyeti Umumiyeye arz ve teklif eyeriz.” (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 8, (10 Şubat 1921): 163-164).

İfadelerden de anlaşılacağı üzere, kırsal güvenlik işlerinin sadece Dahiliye Vekaleti’ne bağlı jandarmaya verilmesine dair bir düzenlemenin yapılmasıyla sonuçlanmıştır. Buna ilişkin teklif ilk olarak, 7 Şubat 1921 günlü Meclis oturumunda görüşülmüş ve Heyeti Vekilliye huzurunda müzakere edilmek üzere gündeme alınması kabul edilmiştir (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 8, (10 Şubat 1921): 164).

10 Şubat günü Meclis’te görüşülen kanun teklifi Dahiliye Vekaleti’nin yokluğunda fazla tartışılmadan kabul edilmiştir (Başa, 2013: 345). TBMM’de 10 Şubat 1921 tarihinde Seyyar Jandarma Müfrezeleri’nin lağvına karar verilirken yürürlük tarihi 1921 senesi mart ayı sonu olarak kararlaştırılmıştır (Yalçın, 1990: 69-70). 10 Şubat 1921 tarihli ve 94 sayılı “*Seyyar Jandarmanın Lağvı Hakkında Kanun*”un 1. Maddesinde yer alan; “*Müdafaa-i memleketin temini ve asayışı umuminin tesisi için Müdafaa-i Milliye vekâletine merbut olmak üzere 7 Haziran 1336 tarihli kanunla teşkili emrolunan seyyar jandarma müfrezeleri mülgadır.*” Hükmü ile seyyar jandarma müfrezeleri tarihe karışmıştır (TBMM Kavanin Mecmuası, Devre: 1, Cilt: 1: 100; Resmî Gazete, (07.03.1921), Sayı: 5).

Müdafaa-i Milliye Vekili Fevzi Paşa’nın açıklamalarından lağvedilen Seyyar Jandarma Müfrezelerinin bir kısmının nizami orduya, bir kısmının da Meclis Muhafız Alayı’na bağlandığı anlaşılmaktadır:

“Malûmu âliniz, bu sene evasıtında, yani çıkan sene evasıtında cephelelerimizde düşmanlarımız taarruzlarına devam ediyorlardı. Gerilerde birtakım ifsadat ve iğtişaşat zuhur ediyor, ekseriya jandarmanın âdemi kifayesi dolayısıyla Cepheden kuvvet ifraz ederekten gerideki nairei isyanı söndürmeğe mecbur oluyorduk. Bu suretle zayıflayan cephelelerimiz düşmanlarımıza mukabele ve mukavemet edemeyerek geri çekilmeğe mecbur oluyorlardı. Bu mahzuru refettnek üzere, sırf gerilerde vukua gelecek iğtişaşat bastırmak, icabında cepheye de sevk ile orada kıtaatı nizamiye gibi istihdam edilmek üzere seyyar jandarma teşkiliyle bunun Müdafaa-i Milliye Vekâletine raptma-i lüzum görülmüş ve bunu Hükümet Heyeti âliyenize arz ederek kanuniyetini tasdik ettirmiştir. Elyevm ordu teşekkül etmekte, gerilerde jandarmanın tezyidiyle inzibatın teyidi temin olunmaktadır. Seyyar jandarmanın bu suretle Müdafaa-i Milliye, emrinde ipkasına lüzum kalmamıştır. Ancak Dahiliye Vekâletince jandarmaydın tezyidiyle cepheden kuvvet ifrazına hacet kalmaksızın, asayişî dahilin tamammii temini için, jandarma kadrosunun ikmalî teşkili için, seyyar jandarmanın ilgasında bir beis yoktur. Elyevm seyyar jandarma kıtâatının bir kısmı nizamiyeye kaydolunmuştur. Bir kısmı da Meclisi Alinizin muhafızı olarak bulunuyor. Bu kıtanın bu halde ipkası veyahut nizamiye hali ne kalbi heyeti âliyenizin kararına vabestedir.” (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 8, (10 Şubat 1921): 164).

Bu ifadelere Yozgat Mebusu Süleyman Sırrı Bey farklı bir açıdan yaklaşmak suretiyle mevsim şartlarının dikkate alınmasını ifade etmiştir:

“...Jandarma kuvvetinin kâfi gelmediği yerlerde asayişî temin eden kuva-yi milliye idi. Bu kuvvet hilâhara orduya almdı ve ordu efradı meyahına ithal edildi. Şimdi bu hizmet seyyar jandarmaya devredilmiş bulunuyor. Bendenize kalırsa mevsim itibariyle de kıştır. Her taraf karla mesturdur. Birtakım eşkıyalar oldukları yerde uyuyorlar. İlkbaharda bunlar bütün mevcudiyetleriyle harekete bağlayacaklardır. Bunlar ol vakit Hükümeti son derece işgal edecekler. Müdafaa-i Milliye Vekili Paşa Hazretleri, asayişin, bugün olduğu gibi, mevsimi sayıfta da böyle mahfuz kalacağını sureti katiyede biliyorlarsa, tabii bunun ilgası muvafıktır. Değilse, bunun ilgası muvafık değildir. Sonra asayişsizlik baş gösterir.” (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 8, (10 Şubat 1921): 164).

Meclis’te söz alan Erzurum Mebusu Hüseyin Avni Bey’in ifadelerinden Dahiliye Vekilinin başkanlığında toplanan kadro Encümeninde dâhili asayişî muhafaza edecek kadar jandarmanın kabul edildiği; dolayısıyla seyyar jandarmaya artık ihtiyaç kalmadığı ortaya çıkmaktadır (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 8, (10 Şubat 1921): 164). Fakat Seyyar Jandarma Müfrezelerinin kaldırılması sonrasında da jandarma teşkilatına yönelik tartışmalar da sona ermemiştir. Bu doğrultuda, İzmit Mebusu Hamdi Namık Bey ve arkadaşlarının “*Jandarmanın Ciheti Mülkiyeye Verilmesi Hakkındaki Takriri*” ile birlikte jandarma konusundaki tartışmalar tekrar Meclis gündemine taşınmıştır. Namık Kemal Bey bahsi geçen takririnde özetle şu ifadelere yer vermiştir:

“Büyük Millet Meclisi Riyaseti Aliyesine,

Tecaribi arnika üzerine hissolunan lüzum yüzünden mukaddema vaz edilen bir kanun ile jandarmanla tamamen rüesayi memurini mülkiye emrine verilmiş iken bilâhare ecnebilerin tesirâtı iktizası tanzim ve tebliğ olunan evamiri mütenevvia ile

kanunun birçok nükatı tebdil ve tadil kılınmış ve binaenaleyh jandarmanın şu zamanda hiç bir suretle vücudlarından istifade edilemeyecek bir hale gelmesine meydan verilmiş olduğundan işbu halin izalesi ve kemakân ciheti mülkiye emrine verilmesi esbabının bilmüzakere temini için bu gün hali içtîmada bulunan komisyona işbu takririmizin havalesini rica eyeriz.” (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 2, (6 Temmuz 1920): 199).

Bahsi geçen takrir üzerinde Meclis’te devam eden tartışmalar, dönemin jandarma ile mülkî idare işlerini gündeme taşınması açısından önem arz etmektedir. Önerge üzerinde söz alan Saruhan Mebusu Refik Şevket Bey; “*Takrir, zaten bir kanunun mevcut olduğunu ve ancak verilen evamir ile kabiliyeti tatbikiyesinin tabeddül ettiğini itiraf ediyor... Jandarmanın ciheti mülkiyeye irtibatını temin eden bir kanun var. O halde bizim vazifemiz, mevcut kanunu tatbik etmektir. Yeniden müzakereye lüzum yoktur efendim. Mevcut kanunu tatbik edelim Nizam, emir, talimat biç bir zamanda kanunu tadil edemez...*” (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 2, (6 Temmuz 1920): 199) ifadeleri ile esasında jandarmanın ciheti mülkiyeye irtibatını temin eden bir kanun olduğunu ve icra heyetine havale olunmasını önermiştir. Refik Şevket Bey’in hemen sonrasında söz alan Kastamonu Mebusu Rüştü Bey’in değerlendirmeleri ise önerenin hazırlanmasının arka planını da ortaya koyar mahiyettedir:

“...*Bu defa mezunen dairei intihabiyeme gittiğimde kaza, liva ve vilâyeti gezdim. Arkadaşlarım da biliyorlar. Rüesayı mülkiyenin en büyük şikâyeti budur. Refik Şevket Bey’in buyurdıkları pek doğrudur. Nazarî olarak kabul edilir. Fakat hiç bir zaman ciheti tatbikiyesi ameli bir sahaya giremiyor. Vali bir jandarma mülâzimini (teğmen), bir karakol kumandanını bir karakoldan diğer bir karakola değiştiremiyor. Bu itibarla memleketin emnü asayişinden ya valiler mesuldür veya jandarma mesuldür. Bu itibarla ya valiler jandarmaya veya jandarmalar valiye raptedilmelidir.*” (TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 2, (6 Temmuz 1920): 199).

Rüştü Bey’in sözleri, mülkî ve idare amirlerinin jandarma personelinin üzerindeki etkisizliğini ortaya koyar mahiyettedir. Bu sırada söz alan Karahisarı Sahip Mebusu Mehmet Şükrü Bey’in değerlendirmesini destekler mahiyettedir:

“*Efendim, bendeniz de bundan evvel bu kürsüyü işgal eden arkadaşımı teyid edeceğim. Hakikaten taşralarda ne mutasarrıfların ne nahiye müdürlerinin jandarma nezdinde hiçbir nüfuzu yoktur. Kaymakam jandarmaya emir verir, infaz et diye, etmez. Bir karakol kumandanı icab ederse nahiye müdürünün emrini dinlemez. Ben bölük kumandanına merbutum der. Halbuki rüesayı memurini mülkiye buldukları mintikanın asayişinden mesuldür. Pekâlâ mesuldürler, dedikten sonra ve onu mesul ettikten sonra ne için oranın emri idaresine aid vezaiî inzibatiyeyi gören jandarmayı niçin doğrudan doğruya rüesayı memurini mülkiyenin emrine vermeyelim? Elbette bu mantıksızlıktır ve bunun mehazirini hepimiz biliyoruz ve taşradan gelen arkadaşlarımız bunu takdir eder. Her gün elim vekayini elim safahatını görüyoruz. Memleketimiz bu yüzden hercümerci idarî içinde kalıyor. Bendenizin şahidi olduğum birkaç mesele vardır; geçenlerde bundan birkaç gün evvel Bolvadin kazasından iki hemşerimiz buraya kadar geldi. Verilen emirlerin jandarma dairesince infaz edilmediğini, kaymakamın,*

adliyenin infaz hakkında vermiş oldukları ihzar müzekkeresini infaz etmediklerini ve saireyi buraya kadar gelip şikâyet ettiler.”²

İfadelerden de anlaşılacağı üzere jandarma teşkilatı genelinde ve Seyyar Jandarma Müfrezeleri özelinde olmak üzere ülkenin olağanüstü koşulları dâhilinde Millî Mücadele'nin dönüm noktalarında meseleler hassasiyetle değerlendirilmiştir.

SONUÇ

Millî Mücadele Hareketi'nin ilk günlerinden itibaren gerek asayişin sağlanması gerekse milli direnişe katkısı hususunda ciddi mahiyette katkıları olan Seyyar Jandarma Müfrezeleri TBMM'nin gündemini oldukça fazla meşgul etmiştir. TBMM'de 10 Şubat 1921 tarihinde Seyyar Jandarma Müfrezelerinin lağvına karar verilirken yürürlük tarihi 1921 senesi mart ayı sonu olarak kararlaştırılmıştır. Bahsi geçen müfrezelerine dair, Meclis'te görüşülen kanun teklifi Dâhiliye Vekilinin de yokluğunda hareketle fazla tartışılmadan kabul edilmiştir. 10 Şubat 1921 tarihli ve 94 sayılı “*Seyyar Jandarmanın Lağvı Hakkında Kanun*”un 1. Maddesinde yer alan; “*Müdafaai memleketin temini ve asayişini umuminin tesisi için Müdafaai Milliye vekâletine merbut olmak üzere 7 Haziran 1336 tarihli kanunla teşkili emrolunan seyyar jandarma müfrezeleri mülğadır.*” hükmü ile seyyar jandarma müfrezeleri tarihe karışmıştır.

TBMM Hükümeti, Seyyar Jandarma Müfrezelerini kaldırırken müfrezelere ait süvarilerden ihtiyaç olan bölgelerde yararlanma yoluna gitmiştir. Bu anlayış doğrultusunda, TBMM'de 10 Mart 1921 tarihinde, kaldırılmasına karar verilen jandarma süvari alaylarına ait kuvvetten Ma'mûretü'l-aziz Vilayeti ile Erzincan ve Muş livaları dâhilinde oluşturulacak bin neferlik kuvvetin istihdam edilmelerine karar verilmiştir. TBMM'de aynı gün teşkil edilecek kuvvet için ihtiyaç duyulan takım ve binek hayvan bedeli olan seksen bin liranın 1921 senesi bütçesine konulması kararlaştırılmıştır.

KAYNAKÇA

- Akın, R. (2001), *TBMM Devleti (1920–1923) Birinci Meclis Döneminde Devlet Erkleri ve İdare*. İstanbul: İletişim.
- Başa, Ş. (2013), *Kurumsallaşma Bağlamında Dâhiliye Nezaretinden Dâhiliye Vekâletine Geçiş*. Ankara: Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları.
- Goloğlu, M. (2010), *Millî Mücadele Tarihi-III Üçüncü Meşrutiyet (1920), Birinci Büyük Millet Meclisi*. İstanbul: Türkiye İş Bankası Yayınları.
- Güneş, İ. (1983), 1920'de Seyyar Jandarma Müfrezelerinin Kurulması ve Bunların İç Güvenliğin Sağlanmasındaki Rolü. *Birinci Askerî Tarih Semineri Bildirileri II*, Ankara.
- İşık, H. (1999), *Birinci Dünya Savaşında Seyyar Jandarma Birlikleri*. Ankara: Jandarma Basımevi.
- Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi*. (2002), C. I, Ankara: Jandarma Genel Komutanlığı Yayınları.

² TBMM Zabıt Ceridesi, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 2, (6 Temmuz 1920), s. 199-200.

- Jandarma Karakollarının Devriye ve Muhabere Hizmetleri Hakkında Talimat.* (1335/1919), Jandarma Matbaası.
- Karal, E. Z. (1964), *Türkiye Cumhuriyeti Tarihi*. İstanbul: MEB Yayınları.
- Resmî Gazete.* (07.03.1921), Sayı: 5.
- TBMM Kavanin Mecmuası*, Devre: 1, Cilt: 1.
- TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 1, (2 Haziran 1920).
- TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 2, (6 Temmuz 1920).
- TBMM Zabıt Ceridesi*, Devre: 1, İçtima Senesi: 1, Cilt: 8, (10 Şubat 1921).
- Türk İstiklal Harbi. (1992), *Mondros Mütarekesi ve Tatbikatı*, C. I. Ankara: Genelkurmay Basımevi.
- Türkmen, Z. (2001), *Mütareke Döneminde Ordunun Durumu ve Yeniden Yapılanması (1918-1920)*. Ankara: TTK Yayınları.
- Umum Jandarma Kumandanlığı. (1335/1919), *Jandarmaya Müteallik Kavânin ve Nizâmât ve Mukarrerat*. Üçüncü Kitap, İstanbul: Dersaadet Jandarma Matbaası.
- Umum Jandarma Kumandanlığı (1335/1919), *Jandarmaya Müteallik Kavânin ve Nizâmât ve Mukarrerat*. Birinci Kitap, İstanbul: Jandarma Matbaası.
- Yalçın, E. S. (1990), *İçişleri Bakanlığının Cumhuriyet Dönemi Teşkilatlanması (1920-1946)*. (Yayımlanmamış Doktora Tezi), Erciyes Üniversitesi, Kayseri: Sosyal Bilimler Enstitüsü.